

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 37.01:37.091.4Сухомлинський
DOI: 10.37026/2520-6427-2021-108-4-129-134

Алла ЧЕРНІЙ,
кандидат політичних наук, доцент,
ректор Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-7258-248X
e-mail: a.chernij@roippo.org.ua

Тетяна ГАВЛІТИНА,
кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор із науково-педагогічної роботи
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-8878-2160
e-mail: gavlitina@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті розкрито актуальність ідей Василя Сухомлинського для реалізації формули Нової української школи на основі системного підходу до забезпечення методичних потреб сучасного вчителя. Доведено, що ідеї видатного педагога, які можна назвати поглядом у майбутнє, засновані на глибинному партнерстві школи як методичної системи і педагогічної майстерності вчителя, спрямовані на формування творчої особистості, патріота й інноватора в освітньо-виховному процесі Нової української школи.

Педагогічна система в Новій українській школі є концептуальною основою компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльного підходів, що пролонгуються в процесі управління закладом загальної середньої освіти та основі практики педагогічного менеджменту. Відповідно педагогічна система В. Сухомлинського, як і інші його авторські педагогічні системи,

носить персоніфікований характер, відображає погляди, ідеї та діяльність її автора. Новий період дослідження педагогічної системи Василя Олександровича характеризується інтерпретацією методичних ідей видатного педагога з позицій філософії сучасної освіти та пріоритетів Нової української школи.

Участь в інноваційному освітньому проєкті дозволить актуалізувати увагу освітян Рівненщини на творчому доробку видатного педагога-гуманіста В. Сухомлинського, науково-педагогічні ідеї якого утверджуються в педагогіці та філософії сучасної освіти, стають основою реформаторських процесів в освітній сфері та сприяють інноваційному розвитку Нової української школи.

Ключові слова: педагогічна система Василя Сухомлинського, формула Нової української школи, методичне забезпечення, вчитель Нової української школи.

Alla CHERNIY,
PhD in Political Science,
Associate Professor,
Rector of Rivne Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7258-248X
e-mail: a.chernij@roippo.org.ua

Tetyana HAVLITINA,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Vice-rector for Scientific and Pedagogical Work at
Rivne Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8878-2160
e-mail: gavlitina@ukr.net

VASYL SUKHOMLYNSKY'S PEDAGOGICAL SYSTEM IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. *The article reveals the relevance of Vasyl Sukhomlynsky's ideas for the implementation of formula of the New Ukrainian School on the basis of a systematic approach that ensure the methodological needs of the modern teacher.*

V. Sukhomlynsky's ideas based on a deep partnership of the school as a pedagogical system and pedagogical skills of the teacher, aimed at forming a creative personality, patriot and innovator in the educational process of the New Ukrainian School.

The pedagogical system in the New Ukrainian School is a conceptual basis of competency, personality-oriented, active approaches, which are extended into the management processes of the general secondary education institution and the basis of the practice of pedagogical management.

V. Sukhomlynsky's pedagogical system has a personified character, reflects the views, ideas and activities of its author. The new period of research of V. Sukhomlynsky's pedagogical system is characterized by the interpretation of the ideas of an outstanding teacher from the standpoint of the philosophy of modern education and the priorities of the New Ukrainian school.

In these processes of change, teacher motivation and freedom of his creativity become a priority of methodological support of the New Ukrainian School, which contributes to the systematic transformation and purposeful realization of goals and influences of development of effective pedagogical system of general secondary education.

Participation in an innovative educational project will update the attention of educators of Rivne region on the creative work of the outstanding teacher-humanist V. Sukhomlynsky. This scientific and pedagogical ideas are established in pedagogy and philosophy of modern education, become the basis of reform processes in education and contribute to innovative development of Ukrainian school.

Key words: *pedagogical system of Vasyl Sukhomlynsky, formula of the New Ukrainian School, methodical support, teacher of New Ukrainian School.*

Постановка проблеми. Сьогодні українське суспільство перебуває на порозі змін, прагнучи посісти чільне місце серед європейських країн. Ключові перетворення не минули й український освітній простір, зокрема виклики часу зумовили розроблення Концепції «Нова українська школа» – довгострокової реформи, що спрямована на оновлення загальної середньої освіти як основної ланки безперервної освіти, яка забезпечує формування учня як особистості, закладає фундамент для успішної самореалізації впродовж усього життя.

Працюючи в умовах становлення Нової української школи, і керівники закладів освіти, і вчителі, і батьки все частіше звертаються до педагогічної спадщини видатного педагога, гуманіста, науковця Василя Олександровича Сухомлинського, ідеї якого набувають особливого значення саме в умовах Нової української школи. Їх можна назвати поглядом у майбутнє, оскільки засновані вони на глибинному партнерстві школи як педагогічної системи і педагогічної майстерності

вчителя, спрямованої на формування творчої особистості, патріота та інноватора.

В умовах здійснення освітньої реформи заклади загальної середньої освіти мають неабияку можливість не лише використати ідеї В. Сухомлинського у своїй діяльності, а й узгодити їх із ключовими положеннями Концепції Нової української школи, які багато в чому суголосні між собою.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вивчення різних аспектів літературної та наукової спадщини Василя Сухомлинського присвячено значну кількість наукових досліджень. Основні аспекти теорії педагогічної культури та напрями діяльності видатного педагога щодо становлення та вдосконалення системи роботи з розвитку педагогічної майстерності вчителя досліджували М. Антоненко, І. Баранюк, О. Білюк, Л. Бондар, Г. Бондаренко, С. Денисюк, Н. Калініченко, В. Кравець, А. Луцюк, О. Околович, Г. Сагач, Т. Саєнко, І. Зязюн, В. Кузь, М. Сметанський та ін. У своїх наукових працях вони, зокрема, розглядали гуманістичні ідеї вченого, принципи виховання, проблеми дидактики, управління школою тощо.

Становлення і розвиток педагогічних систем розкрито у працях Ю. Завалевського, М. Проца, О. Кіян, В. Мадзігона, О. Мариновської, Ю. Юрчонок та ін. Сутнісні особливості авторської школи В. Сухомлинського як педагогічної системи, спрямованої на виховання всебічно розвиненої особистості, школи співдружності поколінь, розкривають А. Троцько, О. Попова, М. Проца та ін. Дослідження педагогічної системи В. Сухомлинського із позицій сьогодення здійснюють І. Бех, А. Богущ, Н. Ничкало, О. Петренко, О. Сухомлинська та ін. Порівняльний аналіз систем В. Сухомлинського та А. Макаренка в англійських дослідженнях представлено дослідницею Н. Дічек.

Питання професійного розвитку сучасного педагога в умовах модернізації системи управління закладом загальної середньої освіти та формування конкурентоздатного фахівця обґрунтовано в працях таких науковців, як В. Олійник, Н. Любченко, Н. Білик, В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, О. Зайченко, Л. Колосова, Н. Клокар, В. Луговий, В. Маслов, Н. Побірченко, Л. Покроєва, Н. Протасова, В. Пуцов, С. Сисоєва, Т. Сорочан та ін. Вагомим також стає науково-методичний досвід закладів освіти з упровадження педагогічної спадщини Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі (Досвід Василя Сухомлинського в освітньо-виховній практиці закладів освіти Рівненщини, 2019; Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі, 2019).

Проте порівняльний аналіз методичних ідей Василя Сухомлинського для потреб Нової української школи та методичного забезпечення професійного розвитку сучасного вчителя на основі системного підходу висвітлені недостатньо, що й спонукало нас до проведення дослідження в інноваційному освітньому проєкті.

Мета статті – обґрунтувати методичні ідеї В. Сухомлинського для реалізації формули Нової української школи та на цій основі спроектувати цілісну педагогічну систему методичного забезпечення діяльності сучасного вчителя.

Постановка проблеми. Досвід вітчизняного педагога-гуманіста Василя Сухомлинського, методичні ідеї його педагогічної системи мають сьогодні, у період розбудови Нової української школи, неабияке теоретичне та практичне значення. Актуальними залишаються його ідеї, що відповідають загальноцивілізаційним тенденціям розвитку освіти щодо гуманізації освітнього процесу, методик навчання дітей, мотивів пізнавальної діяльності, особистісної орієнтації, дитиноцентризму, розвитку творчих сил кожної окремої особистості в умовах колективної співпраці, ідеї «радості пізнання», а також творчого характеру професії вчителя, постійного вдосконалення його майстерності та керівництва освітнім процесом у Новій українській школі.

Концепція реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» пропонує нову систему компетентнісної освіти, спрямованої на успішну самореалізацію особистості учня, формування в неї системи цінностей та компетентностей для життя на основі нового змісту освіти, дитиноцентризму, наскрізного виховання, партнерства між учнем, учителем і батьками, що має забезпечити професійний розвиток педагога, нову структуру школи, ефективне управління нею з реальною автономією та рівний доступ до справедливого фінансування і якісної освіти (Концепція «Нова українська школа», 2016).

Педагогічна система в Новій українській школі – це концептуальна основа компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльного підходів, які пролонгуються в процеси управління закладом загальної середньої освіти та основні практики педагогічного менеджменту (Маслов, 2007; Школа майбутнього як інноваційний навчальний заклад, 2016).

Щодо педагогічної системи В. Сухомлинського, то вона, подібно до інших авторських педагогічних систем, носить персоніфікований характер, відображає погляди, ідеї та діяльність її автора. Новий період дослідження педагогічної системи видатного педагога характеризується інтерпретацією його методичних ідей із позицій філософії сучасної освіти та пріоритетів Нової української школи.

Численні дослідження педагогічної системи В. Сухомлинського, його практичної діяльності призвели до визнання авторської школи Василя Олександровича, що являла собою «школу радості», спрямовану на виховання всебічно розвиненої особистості, школу співдружності поколінь. Спроектувати своєрідну педагогічну систему, вибудовану з урахуванням наукових надбань та педагогічного досвіду українського педагога, вимагає групування його методичних ідей, спрямованих на реформування загальної середньої освіти.

У цих процесах змін мотивація вчителя та свобода його творчості стає пріоритетом методичного забезпечення Нової української школи, що сприяють системним перетворенням та цілеспрямованій реалізації цілей і впливів розвитку ефективної педагогічної системи закладу загальної середньої освіти.

Досліджуючи педагогічну систему В. Сухомлинського, передусім варто зосередити увагу на встановленні взаємовпливу методичних ідей педагога та потреб Нової української школи, здійснити її нове психолого-педагогічне обґрунтування. Як і інші авторські педагогічні системи, система авторської школи Василя Сухомлинського носить узагальнювальний характер і цілком справедливо може відобразити проєкцію поглядів, методичних ідей та педагогічної діяльності її творця на формулу Нової української школи (Сухомлинський, 2018).

У дослідженні нами враховано такі положення:

– освітяни Рівненщини мають актуалізувати увагу на творчому доробку видатного педагога-гуманіста В. Сухомлинського;

– науково-педагогічні праці педагога-новатора стосуються найважливіших проблем сучасної педагогіки та сприяють інноваційному розвитку Нової української школи;

– методичні ідеї В. Сухомлинського незаперечно утверджуються в педагогіці та філософії сучасної освіти, а також стануть основою реформаторських процесів в освітній сфері.

Науково-методичне забезпечення діяльності вчителя в нових умовах має враховувати універсальність педагогіки новаторства і педагогічного менеджменту, пошук системних підходів до гуманізації освіти, що базуються на соціально-педагогічних аспектах підтримки учасників освітнього процесу, розробку та використання педагогічних інструментів створення індивідуальної якісної практики та самооцінювання педагогічної діяльності для професійного розвитку та підвищення кваліфікації вчителя Нової української школи (Порадник для вчителя «Нова українська школа», 2017).

Таким чином, нами актуалізовано *проблему дослідження «Педагогічна система В. О. Сухомлинського в Новій українській школі»* в умовах реалізації регіонального інноваційного дослідницького проєкту.

Об'єктом означеного інноваційного дослідницького проєкту є освітньо-виховний процес як методична система в Новій українській школі, а його *предметом* – методика впровадження ідей В. Сухомлинського, узгоджених з ідеями Нової української школи та методичним забезпеченням сучасного вчителя.

Мета інноваційного дослідницького проєкту: виокремити компоненти методичної системи закладу загальної середньої освіти та схарактеризувати наукові основи застосування методичних ідей В. Сухомлинського в сучасному освітньому просторі; довести значущість використання педагогічного досвіду педагога-новатора у створенні практики педагогічного менеджменту та методичного забезпечення розбудови Нової української школи.

Відповідно до ключових положень Концепції Нової української школи та поставленої мети визначено основні *завдання* для реалізації регіонального інноваційного дослідницького проєкту та педагогічного пошуку:

– упровадження нового змісту освіти, який базується на системних діях щодо формування ключових компетентностей зростаючої особистості, необхідних для її успішної самореалізації в суспільстві, має

дитиноцентричне спрямування й детермінує технології становлення і розвитку критичного мислення, а також формування конкурентоспроможної особистості;

– формування вмотивованого вчителя, який має свободу творчості й розвивається професійно, є майстром педагогічної справи, максимально наближає освітній процес до життєвих реалій;

– здійснення процесу виховання, спрямованого на формування ціннісних орієнтацій, відповідальності, громадянської позиції, патріотизму дітей і учнівської молоді;

– упровадження ефективного управління в закладах освіти всіх рівнів, організаційної та кадрової культури, принципів довіри, громадянського самоврядування з логічною послідовністю структурно функціональних дій і системоутворюючих факторів методичної системи;

– використання можливостей педагогіки успіху, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками, співпраці з громадою у формуванні зростаючої особистості та їхньої соціально-педагогічної підтримки;

– застосування принципу дитиноцентризму в побудові освітньо-виховного процесу: орієнтація на дитиноцентризм в освітньому процесі, на людину як найбільшу цінність світу, на індивідуально-творчий розвиток кожної особистості;

– розроблення інструктивно-методичних рекомендацій щодо упровадження методичних ідей В. Сухомлинського в педагогічній системі Нової української школи.

Реалізація поставлених завдань передбачає:

– визнання талановитості дитини: забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації;

– розкриття радості пізнання: організація пізнавального процесу, який приносить дітям радість, збільшення часу на їхню рухову активність і творчість, широке використання в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності дітей та учнівської молоді;

– урахування цінності дитинства: відповідність освітніх вимог віковим особливостям учнів, дотримання прав дитини на освіту;

– розвиток особистості: плекання самостійності та незалежного творчого мислення, самоповаги, впевненості в собі та потреби у повноцінному особистісному розвитку;

– збереження здоров'я: формування здорового способу життя і створення сприятливих умов для фізичного й психоемоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку;

– формування безпечного освітнього простору: створення атмосфери довіри і взаємоповаги, перетворення закладу освіти на безпечне середовище, в якому немає місця булінгу.

Для розв'язання поставлених завдань використовуватимуться комплекс теоретичних і практичних методів:

– *теоретичні методи*: аналіз, абстрагування, узагальнення, систематизація, моделювання, що застосовуватимуться у процесі упровадження методичних ідей В. Сухомлинського в практику Нової української школи;

– *емпіричні методи*: анкетування, інтерв'ювання, тестування, аналіз документації, метод експертної оцінки та інші дослідницькі методи, які

використовуватимуться для комплексного підходу щодо реалізації методичних ідей видатного педагога в практиці Нової української школи.

Пріоритети дослідження:

– продовження вивчення педагогічної спадщини В. Сухомлинського для створення ефективної педагогічної системи в Новій українській школі;

– розкриття важливості педагогічної спадщини В. Сухомлинського у розбудові Нової української школи та визначення стратегічних завдань її розвитку;

– налагодження співпраці закладів загальної середньої освіти області у дослідженні спадщини В. Сухомлинського задля розбудови педагогічної системи Нової української школи;

– створення, виявлення, систематизація й узагальнення практики педагогічного менеджменту та творчого впровадження ідей В. Сухомлинського у діяльність закладів загальної середньої освіти регіону;

– проведення науково-практичної конференції «Авторська педагогічна система Василя Сухомлинського в сучасній українській школі».

Учасники проекту: керівники закладів загальної середньої освіти; члени інтернет-клубу «Нащадки спадщини В. О. Сухомлинського» Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, керівні та педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти Рівненщини – послідовники методичних ідей педагога-новатора.

Партнери проекту: Регіональне відділення Всеукраїнської асоціації Василя Сухомлинського; Асоціація керівників закладів загальної середньої освіти Рівненської області; бібліотека Рівненського ОППЮ, зокрема інформаційно-методичний ресурс, що знаходиться на її сайті; творчі громадські професійні об'єднання вчителів регіону.

Тривалість виконання проекту: вересень 2021 р. – травень 2024 р.

Етапи реалізації проекту:

I. Організаційно-підготовчий етап (вересень 2021 р. – травень 2022 р.)

1. Формування проектної групи на рівні територіальних громад.

2. Формування науково-пошукових груп щодо координації та розробки навчально-методичного і науково-методичного забезпечення проекту.

3. Залучення для забезпечення наукового супроводу проекту наукових працівників у рамках партнерської співпраці.

4. Поширення інформації про проект серед закладів загальної середньої освіти територіальних громад.

5. Складання плану-схеми реалізації проекту.

6. Узгодження мети, завдань, форм здійснення проекту із закладами загальної середньої освіти територіальних громад.

7. Створення пошукових груп та конкретизація завдань для них у закладах загальної середньої освіти.

8. Опрацювання різноманітних джерел інформації про авторську педагогічну систему.

9. Підготовка соціологічних опитувальників для реалізації мотиваційного елемента проекту: комплексна методика дослідження реалізації ідей В. Сухомлинського в Новій українській школі.

10. Проведення соціологічних опитувань серед учителів, учнів, батьків щодо унікальності педагогічних ідей В. Сухомлинського в розбудові Нової української школи та порівняльний аналіз матеріалів.

11. Проведення педагогічних читань «Педагогіка майбутнього Василя Сухомлинського в контексті Нової української школи».

12. Розроблення рекомендацій щодо реалізації проєкту на рівні закладів загальної середньої освіти регіону.

II. Діяльнісно-практичний етап (вересень 2022 р. – травень 2023 р.)

1. Розроблення інформаційно-методичного навігатора «Упровадження педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти» та методичному забезпеченні сучасного вчителя.

2. Розроблення дорожньої карти «Реалізація проєкту в закладах загальної середньої освіти регіону».

3. Організація та проведення на шкільному рівні теоретичних конференцій, педагогічних читань, «круглих столів», семінарів-практикумів, виставок педагогічної творчості з упровадження методичних ідей Василя Сухомлинського в Нову українську школу.

4. Створення, вивчення, систематизація та узагальнення досвіду управління педагогічними системами щодо реалізації ідей В. Сухомлинського в Новій українській школі.

5. Опрацювання результатів дослідження авторської педагогічної системи Василя Сухомлинського та оформлення результатів проєкту.

6. Проведення педагогічних читань «Педагогіка майбутнього В. О. Сухомлинського в контексті Нової української школи».

7. Підсумки діяльнісно-практичного етапу проєкту.

III. Підсумково-узагальнювальний етап (вересень 2023 р. – травень 2024 р.)

1. Розміщення інформації щодо реалізації авторської педагогічної системи Василя Сухомлинського в Новій українській школі на сайтах Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та закладів загальної середньої освіти регіону.

2. Поширення інформації щодо реалізації авторської педагогічної системи Василя Сухомлинського в нових соціально-педагогічних умовах у засобах масової інформації.

3. Проведення науково-практичної конференції «Методичні ідеї В. О. Сухомлинського в педагогічній системі сучасної української школи» та педагогічних читань «Педагогіка майбутнього В. О. Сухомлинського в контексті Нової української школи».

Практичне значення проєкту полягає у:

– визначенні впливу методичних ідей видатного вченого на формування освіченого і всебічно розвинутого учня – патріота, громадянина, особистості, здатної до інновацій;

– проєктуванні педагогічної системи сучасного закладу загальної середньої освіти на методичних ідеях Василя Сухомлинського для потреб Нової української школи;

– методичному забезпеченні підвищення кваліфікації та професійного розвитку вчителя Нової української школи;

– розвитку професійної компетентності керівних і педагогічних кадрів регіону;

– створення практики педагогічного менеджменту з упровадження методичних ідей В. О. Сухомлинського в Новій українській школі.

Очікувані результати:

– поглиблення знань щодо педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського та методичних ідей Нової української школи;

– упровадження системних змін у сучасному закладі загальної середньої освіти;

– удосконалення практики педагогічного менеджменту та професійного розвитку його суб'єктів;

– збагачення методичного потенціалу педагогічних працівників, що сприятиме підвищенню рівня їхньої професійної компетентності, вдосконаленню якості освіти та освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти;

– активізація зав'язків із партнерами проєкту, а також із закладами загальної середньої освіти регіону.

Висновки. Отже, звернення до педагогічної спадщини Василя Сухомлинського, розгляд його авторської педагогічної системи в ракурсі потреб Нової української школи, наявність і використання сучасних порівняльних досліджень авторської педагогічної системи, активна дослідницька і проєктна діяльність закладів загальної середньої освіти свідчать про плідність і перспективність цього напрямку досліджень не лише в структурі ефективної педагогічної системи Нової української школи, а й значущості науково-методичного забезпечення розв'язання актуальних проблем сучасної педагогічної та управлінської практики.

Перспективи подальших досліджень. Подальшого обґрунтування та дослідження потребують методичні ідеї В. Сухомлинського, а також їхнє нове трактування в умовах освітньої реформи і створення системи соціально-педагогічного забезпечення підготовки вчителя Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Досвід Василя Сухомлинського в освітньо-виховній практиці закладів освіти Рівненщини: посібник. (2019) / за заг. ред. Г. П. Пустовіта. Рівне: РОІППО. 96 с.

Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі: посібник. (2019) / за заг. ред. А. Л. Черній. Рівне: Волинські обереги. 280 с.

Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.09.2021).

Маслов, В. І. (2007). Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навчальний посібник. Тернопіль: Астон. 150 с.

Школа майбутнього як інноваційний навчальний заклад: науково-методичний посібник. (2016). 2-е вид., допов. і перероб. / за заг. ред. В. М. Мадзігона. Київ; Чернівці: Букрек. 208 с.

Сухомлинський, В. (2018). Серце віддаю дітям / укл. О. Сухомлинська. Харків: Акта. 540 с.

Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. (2017) / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 206 с.

REFERENCES

Dosvid Vasyliia Sukhomlynskoho u osvithno-vykhovnii praktytsi zakladiv osvity Rivnenshchyny: posibnyk [Vasyl Sukhomlynsky's in the educational practice experience of educational institutions of Rivne region]. (2019) / za zah. red H. P. Pustovita. Rivne: ROIPPO. 96 s. [in Ukrainian].

Pedahohichna spadshchyna Vasyliia Sukhomlynskoho v suchasnomu osvithnomu prostori [Vasyl Sukhomlynsky's pedagogical heritage in the modern educational space]: posibnyk. (2019) / za zah. red. A. L. Chernii. Rivne: Volynski oberehy. 280 s. [in Ukrainian].

Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly «Nova ukrainska shkola» [Conceptual principles of secondary school reform «New Ukrainian School»]. (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 10.09.2021). [in Ukrainian].

Maslov, V. I. (2007). Naukovi osnovy ta funktsii protsesu upravlinnia zahalnoosvitnimy navchalnymy zakladamy [Scientific bases and functions of the process of management in general educational institutions]: navchalnyi posibnyk. Ternopil: Aston. 150 s. [in Ukrainian].

Shkola maibutnoho yak innovatsiinyi navchalnyi zaklad [School of the future as an innovative educational institution]: naukovometodychnyi posibnyk. (2016). 2-e vyd., dopov. i pererob. / za zah. red. V. M. Madzihona. Kyiv; Chernivtsi: Bukrek. 208 s. [in Ukrainian].

Sukhomlynskyi, V. (2018). Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children] / ukl. O. Sukhomlynska. Kharkiv: Akta. 540 s. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 02.11.2021 р.

УДК 37.018.265:37.934-053

DOI: 10.37026/2520-6427-2021-108-4-134-140

Ольга КІЯН,

кандидат педагогічних наук,
завідувач сектору експериментальної педагогіки
відділу інноваційної діяльності
та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації
змісту освіти» НАПН України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0482-8898
e-mail: kijnolga7@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА СТАВЛЕНЬ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті в контексті практичних аспектів виховання розкривається проблема формування ціннісних орієнтацій та ставлень особистості, що залишається однією із найактуальніших у педагогічній науці та шкільній практиці та є проблемою не лише освітянської галузі, а стосується всього суспільства. Ціннісна орієнтація сучасного виховного процесу вимагає вдумливого ставлення як до ідей, накопичених світовою і вітчизняною психолого-педагогічною наукою, так і до тих системних уявлень про становлення особистості, які здобуваються сьогочасними експериментальними пошуками. У статті проаналізовано проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості,

акцентовано увагу на ідеях експериментальних закладів освіти та представлено результати теоретичних та практичних досліджень процесу становлення ціннісних орієнтацій особистості. У процесі виховання проблема формування загальнолюдських моральних цінностей залишається однією із найактуальніших у педагогічній науці та шкільній практиці. Практично у всіх законодавчих та нормативних документах саме виховання моральності визначається головним завданням освітнього процесу.

Ключові слова: виховання, цінності, ціннісне ставлення, особистість, ціннісні орієнтації, педагогічна система, орієнтир життя, соціальна взаємодія.

Olga KIJAN,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Head of the Sector of Experimental Pedagogy,
Department of Innovation Activity and Experimental
Work,
State Scientific Institution
«Institute of Education Content Modernization»,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0482-8898
e-mail: kijnolga7@ukr.net